

Passing Judgement

תַּעֲשׂוּ עוֹל בְּמִשְׁפַּט לֹא-תִשָּׂא פְּנֵי-דָל וְלֹא תִהְיֶה פְּנֵי גֹדֹל בְּצַדֵּק תִּשְׁפֹּט עַמִּיתְךָ: ^ט לֹא

¹⁵ You shall not commit a perversion of justice; you shall not favor the poor and you shall not honor the great; with righteousness shall you judge your fellow.

La Arts. roll - Stone Chumash

בצדק תשפט עמיתך — With righteousness shall you judge your fellow. In addition to its simple meaning, the verse teaches that one must always give people the benefit of the doubt (Rashi: Sanhedrin 34b).

3 תשפט עמיתך

אפשר, רש"י מביא את הדרשה בנוסף למשפט בגלל הביטוי "עמיתך". בד"כ כשמדובר במשפט נאמר "העם" כמו (שמות י"ח כ"ב וי"ח) "ושפטו את העם" וכן (דברים ט"ז י"ח) "ושפטו את העם משפט צדק" או (שם א' ט"ז) "ושפטתם צדק בין איש ובין אחיו". פסוקנו המקום היחיד שנאמר בו בהקשר למשפט "עמיתך". ועוד, אם במשפט מדובר כבר נאמר בתחילת הפסוק "לא תעשו עול במשפט" ^ט, לכן רש"י מביא הדרש היו דן את חברך לכף זכות. ואמנם כשמדובר בתוכחה נאמר (פס' י"ז) "הוכח תוכיח את עמיתך".

בצדק

תשפט עמיתך • כחמטעו • דבר אחר היו דן את חניך לך זכות (מסדרין ל"ב) :

4 תשפט עמיתך

שפע של מצוות בפרשתנו שלל דרכים לקרבת אלקים מבין למעלה מחמישים מצוות התורה שבפרשתנו, מצויה אחת המתפרשת על שטח נרחב בחיינו יותר מרבות אחרות: "בצדק תשפט עמיתך" (ויק' יט, טו).

6 ב. מצווה על כל אדם, לדון את חברו לכף-זכות, ככל שהקשר בין בני-האדם נעשה רב ותכוף יותר — גם בשל אמצעי-התקשורת ההולכים ומשתכללים — עולה ומתרומם ערכה של מצווה יקרה זו: הכל חשים, עד כמה חיוני הוא לדון את הזולת לכף-זכות: בישיבה, בעבודה, בתור לאוטובוס, בחוג המשפחה — בכל אתר ואתר.

5 א. מצווה על הדיין בבית-הדין לשפוט בצדק, היינו, שלא להפלות בין בעלי הדין העומדים לפניו, לא בהסברת פנים יתרה לאחד מהם, לא בכך שהאחד ישב והשני יעמוד, ואפילו שלא ירשה הדיין את ניהול הדין, כל עוד אחד המתדיינים לבוש בגדים יקרים, וחברו לבוש בלאים, וכל זאת, משום שברגע שאחד הצדדים יבחין, ואפילו רק ידמה לו, שהדיין נוטה לטובת חברו מסיבה כלשהי — יתיימש מלקוות למשפט הוגן, ומיד יסתמו טענותיו (שבו ל-לא, ורש"י שם; תוספי סנה' ג, ב).

9 זה מדבר על אדם שאין יודעים בו אם הוא צדיק ואם רשע, או מכירין אותו שהוא איש בינוני, מעמים עושה רע ומעמים עושה טוב. ואם יעשה דבר שיש לדונו לחובה ויש לדונו לזכות, בשיקול הדעת, או אפילו לפי הנראה נוטה לכף חובה יותר, אם משום צד וענין יוכל לדונו לזכות, יש לומר לטובה נתכוון. אבל אין הדברים כן בצדיק גמור. כי הצדיק, אפילו במעשה שכולו רע ונוטה לכף חובה מכל עבר - ידינו לחובה, לומר כי שגגה היתה שיצאה מלפני השליט, וראה והביט וביקש מחילה, וכמו שאמרו רבותינו ז"ל: "אם ראית תלמיד חכם שעבר עבירה בלילה - אל תהרהר אחריו ביום שמת עשה תשובה"...

7 אמת, לא דבר קל הוא לדון את חברו לכף זכות. קשה לנו לנהוג כך כאשר ראינו מישהו אשר חטא לשמים וכאשר ראינו אחר שחטא כלפינו. אך חז"ל למדו אותנו: "היו דן את כל האדם לכף זכות" (אבות פרק א' משנה ו'). רש"י מפרש: "על כל שתשמע עליו אמר שנתכוון לטובה, עד שתרע בכבודו שאינו כן, שאם אתה תדין כן, ידונו אותך מן השמים לזכורך, כמו שמפורש בפרק מפנין".

הנה לך, כי אין לדון לכף חובה צדיק גמור לעולם. וממנו לא הרצין לומר "היו דן את כל האדם לכף זכות". גם מן הרשע גמור לא אמר, כי אפילו מעשהו כולו טוב ואינו נראה לחוש עליו משום צד וענין - יש לאדם לדונו לכף חובה ולומר: לפנים עשה ואין תוכו כבדו, כמו שנאמר: "כי יחנן קולו - אל תאמן בו כי שבע תועבות בלבו" (משלי כ"ז, כ"ה), וכן כתב הרמב"ם ז"ל. ועל ענין זה אמר שלמה בחכמתו: "משכיל צדיק לבית רשע מסלף רשעים לרע" (משלי כ"א, י"ב). רצנה לומר: בני אדם חושבים כי הצדיקים, מפני שאינם יודעים לעשות רע ואינם מכירים דרכי הרשע, כי לא יבינו העושים אותו. ואין הרבר כן. כי הצדיק משכיל לבית הרשע ויודע ומכיר ומשגיח רע מעלליו יותר משאר בני אדם, שאינם חכמים בדבר כל כך ולא יתנו אותו אל ליבם. "מסלף רשעים לרע" - הצדיק כשרואה מעשה הרשעים הנראים בדרך טוב, מסלף אותו ומטהו לרע, לאמר: מעל און, כי לא נתכוון למצוה, אך לשום עצמו בהזקת הטובים. (מירוש רבנו יונה לאבות פ"א מ"ז).

8 "שערי תשובה": והנה כאשר תראה אדם אשר ידבר דבר או יעשה מעשה ויש לשפוט דברו ומעשהו לצד טובה ולצד הזכות, אם האיש ההוא ירא אלקים.

נתחייבת לדון אותו לכף זכות על דרך האמת, גם כי יהיה הדבר קרוב ונוטה יותר אל הדעת לכף חובה. ואם הוא מן הבינונים, אשר ויהרו מן החטא ופעמים ישלבו בו, יש עליך להטות הספק ולהכריעו לכף זכות, כמו שאמרו רבותינו ז"ל: "הדן את חברו לכף זכות המקום ידינו לכף זכות". והיא מצות עשה מן התורה, שנאמר: "בצדק תשפוט עמיתך" (שער ג' אות ר"ח).

למדנו מדברי רבנו יונה מספר סעיפים בחיוב לזון את הוולת לכף זכות:

- א. את הצדיק הגמור יש לזון לכף זכות גם כאשר המעשה נראה כנוטה לכף חובה מכל עבר.
- ב. את הרשע הגמור יש לזון לכף חובה גם כאשר המעשה נראה כנוטה לכף זכות מכל עבר.
- ג. את הבינוני יש לזון לכף זכות גם כאשר הדבר נראה כקרוב מאד לחובה ואין דרך לזון אותו לזכות אלא מתוך פרשנות דחוקה.

ואולם, כאשר אין כל דרך לזון אותו לכף זכות, הרי אנו רשאים לזון אותו לחובה.
 * ד. אדם שאינו מוכר לנו ואין אנו יודעים אם הוא צדיק או רשע - דינו כאדם הידוע לנו כבינוני.
 אלו תמצית הסעיפים שבחובה זו, המחייבת אותנו לזון לכף זכות, ולפיהם עלינו לנהוג.

11 עתה נראה ויקרא ד נבטא - רמ"ג

וכמו בנושאים רבים, גם חשיבותו של נושא זה ניכרת דווקא בדרך השליטה. כשרואים לאן מתדרדרים הדברים, כאשר מגלים את גודל הפילוג והשנאה הנוצרים כשאין הניס לכף זכות - נוכחים לדעת שמידה זו היא אבר-פינה לחיים מתוקנים (האלשיך הקדוש מפרט בפירושו כאן, כיצד יציל אדם מלאווין המנויים בפרשה, אם יקפיד לשפוט עמיתו בצדק), ואכן, במבט אל ה"דרך ארץ" שקדמה לתורה, אל ספר "בראשית" הגדוש דרכי הנהגה ומסילות חיים, הקודם ל"שמות" ולמצוות התורה שבו - נמצא ששמו בו למידה זו מקום נכבד ביותר. כי כאשר לא דבקו בה כראוי, אירע בבית ישראל קרע עמוק - שלא התאקה כל-צורכו עד עצם היום הזה.

12

"ויאמרו איש אל אחיו: אבל אשמים אנחנו על אחינו אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו, על-כן באה אלינו הצרה הזאת" (ברא' מכ, כא)

13

א) מדוע באמת לא התקבלה תשובתם? הרי הם עשו תשובה הגונה, ומדוע לא נענו מיד לאחר שאמרו "אבל אשמים אנחנו"? מדוע לא הגיע כבר אז סוף לכל תלאותיהם?
 ב) מהו שאמרו: "אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו"? וכי התחננוים הם גורם שהיה עליהם להתחשב בו בשעת המכירה? הרי לפי דעתם יוסף היה חייב מיתה כדין, ומה לי אם התחנן או לא? וכי אדם שנתחייב סקילה בבית דין, ואחר-כך התחרט מעומק הלב, התחנן וביקש על נפשו - האם רשאים הדיינים לבטל את גזר-הדין בשל כדו? - נפתח ונשיב על השאלה השניה, וממנה תעלה גם תשובת השאלה הראשונה:

14

מאיה דין דנו האחים את יוסף למיתה? - לא משום שעבר עבירה שעונשה מוות; שאם כבר ביצע את העבירה, אכן אין כל אפשרות למנוע את הפעלת העונש, ואין בכוח התחננוים לשנות מאומה. חייבים

איפוא לומר, שמדובר בעבירה שעדיין לא ביצע. אבל היכן מצינו שאדם נענש על פעולה שעתידי הוא לבצע? - בדין "רודף" (אמנם גם בנן סורר ומורה, אלא שאינו לענייננו). השבטים סברו שיש ליוסף דין של "רודף", שכידוע, אינו נידון על מה שכבר ביצע, אלא על מה שעתידי הוא לבצע.

15

וכך גם כאשר ליוסף: מראים לו מן השמים אחד משישים נבואה, והוא אינו יכול לכלוא את הנבואה בקרבו. והאחים בדרגתם, נתבעו על שפגמו במצווה יסודית זו של "בצדק תשפוט עמיתך".
 ורואים אנו, שכאשר אדם עולה על מסלול זה של הסתכלות שלילית על משהו, גורם הדבר לעזור את עיני-שכלו. הניתוח שעלה במוחו - על אדם, או על מצב כלשהו - הופך אצלו עד-מהרה למין

שוחד-עצמי, המעוות עיני חכמים; הוא מתבצר בעמדתו עוד ועוד, עד שחומות-המגן שבנה לעמדתו הן כה גבוהות, שהוא אינו רואה נכונה אפילו מה שניצב לנגד עיניו.

16

עפ"י דברי רש"י אלו מאירים לנו מאמרי חז"ל הנ"ל - כולכם צדיקים היינו שהנהגתם עפ"י דין אמת, אבל עפ"י דין אמת? בלבד, אולם לא "הייתם רחמנים" היינו מידת הרחמים והחסד, "שלא העברתם על מידותיכם", לכן רק בחלקו של בנימין ראוי בית המקדש להבנות, מקום ששם עונה הקב"ה לכל אחד בחסד וברחמים.

16

תהליך ברור זה שהתרחש בשני הדורות הקודמים, וגילה שלא כל

הצאצאים נבחרים על-ידי האב להיות ממשיכו, הוא שעמד ביסוד חששם של אחיינוסף; הם יראים מאוד, שגם בְּדוֹרם עומד לקרות כדבר הזה. יוסף ימשיך להסביר לאביו שהאחים אינם נאמנים לדרך האבות, הם אוכלים אבר-מך-חחי - ושאר עבירות שנכללו בדיבה שהביא - ומטרתו לדעתם היא אחת: שאביו יברך אותו "הוה גביר לאחיך" - אתה תהיה ממשיך דרך-ה' אחיך, ואחיך יהיו טפלים לך.
 הפועל-היוצא הוא רב-משמעות: כל הקדושה בעולם, כל הרוחניות ודבר-ה' - יצאו מיוסף בלבד. ארץ-ישראל תהיה שייכת לו בלבד; מזרעו יקבל כל העולם תורה, העולם-הבא יהיה נחלתו הפרטית - ומי שיצרה, יצטרך להסתפח אל בית יוסף. לכן, ראו בו האחים כ"רודף" על-שם העתיד; כאדם העומד לנשקם מכל טובה בעולם-הזה ובעולם-הבא, ולפיכך דנוהו כדין הבא-במחנת, שמותר להורגו על-שם סופו (סנה' עב. ג.).

17

כי על מה שבים האחים בתשובה, באומרם "אבל אשמים אנחנו" - לא על עצם הפסוק; לא על שראוהו כ"רודף"; הם עדיין סבורים, שבצדק ראו במעשיו שעד המכירה כרדיפה לחייהם. אלא שהם מתחרטים ושבים בתשובה, על הפרשנות שנתנו לתחננויו. מדוע - הם שואלים עצמם - לא ראינו בכך עדות לחרטה על מעשיו; לכך שהוא חוזר בו מתוכניתו לנשל אותנו מבית-אבא? שכן זוהי כבר שאלה של

אמון: האם היה עליהם לשעות לתחננויו ולהאמין שהוא חוזר בתשובה, או להעריך שהוא מחזיק ברשעתו, וברגע שרק יוכל לשוב לסורו. זה היה הספק שלהם ברגעי מכירתו, וכעת, במצרים, הם מבינים שטעו בשיקול-דעתם. הם חושבים שהיה עליהם לזון את יוסף לכף-זכות, להאמין שהוא אכן מפסיק לרדוף אותם משם ואילך - ועל כך הם שבים.

על רקע ניתוח זה, נהירה לנו כעת התשובה לשאלה הראשונה שהצגנו, מדוע לא התקבלה תשובתם זו לפני ה':
 משום שכל המהלך יסודו בטעות! יוסף לא היה "רודף" כלל וכלל; אחיהם הנאמן רצה רק לתקן את מעשיהם, את מה שנראה היה בעיניו כטעון שיפור; ולכן הביא את דיבתם אל אביהם, על-מנת שיעקב יחנך אותם ויחזירם למוטב. זו היתה כוונתו האמיתית של יוסף, וכיוון שהתשובה נשענה על יסוד מוטעה - לא נתקבלה תשובה כזו בשמים!

18

מצאנו לך חז"ל - רמ"ג

נבאר את הדברים עפ"י המבואר בחז"ל ובראשונים בפרשת המכירה, כתיב: "למה תרצדון הרים גבנונים וכו'" (תהילים ס"ח) רבי עקיבא פתר קרא בשבטים, בשעה שאמר שלמה לבנות בית המקדש, היו השבטים רצין ומדיינים אלו עם אלו, זה אומר בתחומי יבנה וזה אומר בתחומי יבנה אמר להם הקב"ה: שבטים למה תרצדון, כולכם שבטים, כולכם צדיקים, אלא גבנונים, מאי גבנונים? גבנים, כולכם הייתם שותפים במכירתו של יוסף, אבל בנימין שלא נשתתף במכירתו של יוסף "ההר חמד אלוקים לשבתו" (תהילים סח) (בראשית רבה פרשה צט כז בשמים).

19

ביאור בזה מצאנו ברש"י במסכת ר"ה (דף פ:) על הפסוק "צדיק ה' בכל דרכיו, וחסיד בכל מעשיו", ופירש רש"י שם "צדיק - במשפט אמת" - חסיד "נכנס לפניו משורת הדין", והביאור בנכנס לפניו משורת הדין (ולא במשפט אמת) מבואר ג"כ ברש"י שם (ע"א ד"ה המעביר): "שאינו מדקדק למדוד מידה למצערם אותו, ומניח מידותיו והולך לו, וכמו אין מעבירין על המצות" ע"ש.

Chazal say that in every generation that the Beis Hamikdosh is not rebuilt, it is as if that generation destroyed it. This is because the sins which caused its destruction haven't been rectified. One of the reasons the Second Temple was destroyed was because of baseless hatred, which is caused by a mixture of קנאה תאוה וכבוד. Let us examine a particular avodah which we can do to try and rectify this. There is a mitzvah of בצדק תשפט עמיתך (Vayikra 19:15). This means that one has to judge others favourably, and if one sees another falter, one should think of some merit and explanation for his actions.

The Gemora (Pesachim 64b) says that no one was ever squashed in the courtyard of the Beis Hamikdosh. This was despite the fact that every festival millions would cram between its walls.

Only once, in the times of Hillel, did someone get squashed, and they called it the "squashed Pesach." Who was this person, and why was he squashed? The Rama MiPano cites the haftorah of parshas Metzora, which recounts a famine and war in Eretz Yisroel. The prophet Elisha gave everyone advice and then said that by the next day there would be plenty of food, and prices would be very cheap. There was someone there who said it just couldn't be; even if Hashem opened up the "windows of the heavens," could this really be? The prophet said to him that because of his doubts about the ability of Hashem, he would see the miracle but wouldn't benefit from it. In the end, the enemy was destroyed and there was plenty of food. The man saw these events, but in the rush he was trampled to death. The Rama MiPano says that this man was מקטרג on Yisroel. He used the same expression, "windows of the heavens," that was used at the time of Noach. This sceptic claimed that just as the people in Noach's time were wicked, so too in his time they were wicked and didn't deserve to be saved. Since he spoke badly about Yisroel, he was punished in this way. Years later, in the times of Hillel, this person had a tikkun. He came back as a gilgul and was in the Beis Hamikdosh and saw Yisroel standing in unity with the korbon Pesach, singing Hallel and having a great attachment to Hashem. He thus saw the good side, and that was his tikkun; then he became squashed again and died.

The second place is where the childless Chanah comes to the Beis Hamikdosh to pour out her heart to Hashem. Eli the Kohan Godol thought her to be drunk and accused her of this. Then she said she wasn't a drunkard, she was kosher, and Eli gave her a

brochoh. From here Chazal deduce that if one falsely suspects one who's kosher, one should give the "suspect" a brochoh.

28

We have to take out of this two different principles. Many times things build up in our minds about something, and we go ahead and make assumptions, and we thus see it as a certainty. This then creates jealousy and hatred. That is pure sinas chinam. On the other hand, if one is suspicious, even in a place where one is allowed to, then it has to be with respect. This is the mitzvah of בצדק תשפט עמיתך, that when we see something's wrong, we have to try to find a source of merit for it. If we make up something, and even if it's wrong, then Hashem will judge that person and us to the side of merit. The Yismach Moshe says that when a person sins, or even if he doesn't sin but people think he's done something wrong, it causes a chillul Hashem. As soon as one judges another favourably, it thus removes the chillul Hashem. Since the punishment for chillul Hashem is death, if you judge him favourably, you are saving his life.

ונראה דהנה המתבונן בכוחות הנפש והמתמצא בחיי חברה, מבין, שלא תתכן אהדות בעיבורו כולו אם כל אחד ידקדק עם חברו "בדינו". כל המציאות בעיבורו כולו יהיה באהדה שלום ורעות תתכן רק באופן שכל אחד יעביר על מדותיו לפני משורת הדין. ובגמ' ר"ה (דף ת) שנינו כל המעביר על מדותיו - מעבירין על כל פשעיו שנאמר "נושא עון ועובר על פשע" ופירש"י "אין מידת הדין מדקדקת אחריו - אלא מנחת והולכת" - והיינו מצד מידה כנגד מידה. על פי זה תובן מעלת השלום, מאחר והשלום נוצר על ידי שכל אחד מעביר על מדותיו על כן במקום שיש שלום, אפילו עובדים ע"ז כביכול אין מידת הדין יכולה לשלוט בהם שכן ההנהגה של מידה כנגד מידה מחייבת לעבור על פשעיהם כדרך שהם מעבירים על מדותיהם. וכמו שמדקדק בלשון רש"י "אין מידת הדין מדקדקת אחריו - אלא מנחת והולכת".

21b

ליסוד זה, בדבר הדקדוק והמאמץ שיש להשקיע על-מנת לדון לכף-זכות, יש בפרט עכשיו הוראה מעשית מאוד. כי כיום, לדאבונו, יש לנו באמת הצדקה לראות יהודים מסוימים כ"רודפים" אותנו - ובכל זאת, צריכים אנו להתאמץ ולהפך בזכותם ככל האפשר (פרט לאלה שעל-פי ההלכה אסור לדונם לכף-זכות, וכדלעיל).

אך כאן נוסיף מיד: גם אם לא נמצא להם צד-זכות כלשהו, עלינו להיזהר ולהישמר שלא להיגרר, חס-ושלום, למלחמת איש באחיו: אנו רואים אותם כ"רודפים", והם טוענים שאנו ה"רודפים"; שאנו מקלקלים להם את ה"שלום". מלחמת איש באחיו, חלילה, היא האסון הגדול שהיה מנת-חלקנו לפני חורבן בית שני, בעת שכל כת ראתה בכת השנייה את "רודפיה"; מה שלא הרגו הרומאים - הרגו היהודים איש באחיו. עם כל מה שעלינו להציל את ארץ-ישראל ואת עם ישראל - אין בשום אופן לעשות זאת בדרך של מלחמת-אחים, חלילה וחלילה.

226

עיקר הפעילות, צריך איפוא להתרכז במחננו-אנו: לחזק את שורותינו ואת כלל העם, בתורה ובחסד, ואין מי שאינו מכיר מישהו, שניתן לסייע לו לפחות באחד משני אלה. והדרך לכך היא: לא לחפש את אשמתו של הזולת; להתבונן במה יכול אני להתקדם ולסייע. אחרת - אם כל אחד יהיה משוכנע שהטעות היא אצל חברו - עלולה האמת להתגלות מאוחר מדי, חלילה; רק כשהטעות ימריא, נגלה לפתע שהטעות חבויה בתוך תיק-היד של כל אחד מאתנו.

23 אהב - יראה - דב

(במדרש טו, כא), פירש שהכף מראשית שתקומו מהמטה בבוקר תכף תתפללו בעד כל ישראל שיהיו בריאים, והיו להם כל טוב, כמו שהיה נוהג הרב הקדוש ע"ה מוריני הרב משולם זושא ז"ל שהיה אמר בבוקר בבוקר תיכף תקומו ממטתו צפרא טבא על כל ישראל וברכות ותפלות בעדם, והוה תתנו לה' לדורותיכם ודחינו בעד כל דורות ישראל שיתרוממו וינשאו עד למעלה אמן.

24

(התנחומא שופטים סימן ד) ושפטו את משפט צדק (דברים טו, יח) א"ר יהודה ב"ר שלום שיהיו מטין ומלמדים עליהם זכות לפני הקב"ה, ממי אתה למד מנרעון בן יואש שכיומו הו' ישראל בצרה והו' הקב"ה מבקש אדם שילמד עליהם זכות ולא הו' מוצא, שהיה הדור דל במצות ובמעשים טובים, כיון שנמצא זכות מנרעון שלמד עליהם זכות מיד נגלה אליו המלאך שנאמר (שופטים ו, יד) יובא אליו מלאך ה' ויאמר לו לך בכתך זה בכח זכות שלמדת על בני, הו' ושפטו את העם משפט צדק, שיהיו מלמדים זכות על הדור.

25

(שבת יב) ענה לנביא יב' אם יש לו פרקליטין וכו' ואפילו תשע מאות תשעים ותשעה מלמדין עליו חובה, ואחד מלמד עליו זכות נציל, שנאמר (איוב יג, יג) אם יש עליו מלאך מליין אחד מני אקף להגיד לאדם ישרו ייחננו ויאמר פדעוהו מדרת שחת מצאתי כופר.

26

(התנחומא וירא) א"ר פנחס אין הקב"ה חפץ לחייב כל ברייה, שנאמר (יחזקאל יח, יג) כי לא אחפין במות המת וכו'. תרע לך שבזמן שהבריות חוטאות ומכניעין לפניו והוא כועס עליהן מה הקב"ה עושה חוזר ומבקש סניגור שילמד עליהן זכות ונותן שבייל לפני הסניגור.

החובה לדון לכף זכות אינה אלא תוצאה של אהבת ישראל. אילו היינו מעריכים זה את זה כנדרש, לא היה הדבר קשה בעינינו. כאשר אדם שומע שמתעה רעה על אביו או על אחיו, אשר אינם נחשבים כרשעים, הוא יודע להכחיש את השמועה ולמצוא כל פרשנות סבירה אשר תעמיד את קרוביו באור חיובי. גם אם לא תהיה זו פרשנות כל כך סבירה ומתקבלת על הדעת, הוא לא יחבל מלנקוט בה. ומדוע שלא ננקוט כך גם כלפי השכן שממול? וכי הוא יהודי כשר פחות מאחי?!

לימוד חובה אינו סתוך הגיון אלא מרוע לב

כתב בספר "יסוד ושורש העבודה" (בשער עבודת הלב פרקים ז-ח) "מצוות עשה של בצדק תשפוט עמיתך יכול האדם לקיים במחשבתו בכל עת שיתרחש וכו'. דהיינו שרואה בחבירו שעשה איזה מעשה או יצא מפיו איזה דבור שלכאורה הוא נגד רצון הבורא יתברך, יש לדון אותו תיכף לכף זכות. ויחשוב במחשבתו בזה הלשון: הריני מוכן ומזומן לקיים מצוות עשה של "בצדק תשפוט עמיתך". ויתאמץ בהתאמצות גדולה במחשבתו למצוא לו איזה זכות במעשה או בדבור ההוא וכו'. ואף שהיה טועה בדבר זה במה שדן אותו לכף זכות, עם כל זה עשה רצון הבורא יתברך שציווה על זה במצוות עשה "בצדק תשפוט עמיתך", ובודאי עשה בזה נחת רוח לפניו יתברך בקיום מצוות עשה זו."

המשיל על כך פעם הגה"צ רבי דב יפה שליט"א, מנהלה הרחני של ישיבת כפר חסידים: אדם שאיבד יהלום יקר, שערב לא יסולה, יחפש אותו במקום שלפי הגיונו הוא מונח שם. אם לא ימצא היהלום באותה מקום, הוא ילך ויבדוק גם במקומות אחרים, אשר לא מסתבר כי היהלום שם. והיה, אם לא נמצא היהלום באותן מקומות שסבירות מצאתו בהם נמוכה ורחוקה, הוא יחזור ויחפש שוב במקומות שמסתבר כי היהלום נמצא באחד מהם. וכאן נשאלת השאלה: מה לו לחזור ולחפש באותם מקומות, הלא הוא כבר חיפש שם ונכח לראות כי היהלום אינו שם? אך מסתבר כי כאשר מדובר ביהלום יקר, הוא לא מוכן לוותר בקלות. הוא מניח כי כנראה שלא ברק יפה ולכן הוא חוזר ומחפש שוב, מתוך תקווה כי הפעם ימצא היהלום האבוד.

כך צריכה להיות מלאכת הדיון לכף זכות. אם נבין כי מדובר באנשים טובים לא פחות מאשר אנו, נשכיל להבין כי גם אם נרמה לנו שהתבוננו יפה כדי למצוא זכות, לא עשינו די ועלינו לחפש שוב ושוב.

משמע כי ההמנעות מלימוד זכות אינה בשל הרצון להיות הגיוני אלא מתוך רע לב. (ילקוט ילקח טובי)

בתיב (וי, ז-ח) לא משנה את אחיך בלבד, הוכח מוכיח את עמיתך ולא משא עליו חטא, לא חסד ולא סטר את בני עמך ואהבת לרעך כמוך אני ה'. ושמעתי מאלמ"ו זללה"ה שהיה רגיל לומר דבעת שאומרים לאדם תוכחה יש לזהר לא להגדיל את החטא יותר ממנה שהוא. חו הכונה לא משא עליו חטא, שלא יגדיל את החטא, ונכלל בזה עוד שלא יעשה את החטא כ"כ גדול, עד שירגיש האדם שאי אפשר לו לשוב ולתקנה. יש להרטיב הדיבור עוד יותר שהכונה היא שיש לתפש זכות על החוטא, לא לראות הגנאי של החטא ולהגדילו, רק אדרבה להקטין על ידי הלימוד זכות על החטא.

האזה"ח הק' מדייק בלשון הפסוק שהיה צריך לומר לא משנה בלבד את אחיך, ופירש הרה"ק רמ"מ מרימנו ז"ע, שכונת התורה לומר לאדם שלא ישא את אחיך בלבד שכן דהיינו שהאדם צראותו את הולת חוטא נגד הבורא ית' ח"ו הרי הוא חושב

האין שייך לאדם לחטוא, והיינו כי בלבד אין זה חטא, כי הלב שכן יכול להסגיר על דבר זה, ולכן עם הלב שכן אמה דן את החבר שכן, ולכן אמה נא לשאוף. וזה אינו מן הנכון, שהרי לחבר אין את הלב שכן, וכשם שאין פרטותיהם שוות כך אין דעותיהן שוות, וכל אחד יש לו את הגסיונות שלו, וממילא אין לשאוף בשביל זה.

אך לפי זה יש להבין מה היחה טענת הא"ש באומרו לך לאומן שעשאתי, והרי ר"א גר"ש קיבל דבריו וביקש מחילתו, עיי"ש. ואם הכיעור הוא כיעור רוחני שמורה על נפילה ברוחניות, מה התשובה על זה לך לאומן שעשאתי. ומבאר הפרי זדיק שאליהו הנביא שנדמה לו כאדם מכושר כמו"כ שם רש"י ומוס', נא ללמדו שאי אפשר לדון איש אחר, שהיה קשה בעיניו מה שר' אלעזר ממאס נכפשות ישראל ואף הכפש הנכשל בעיניו זה. כי באמת נפשות ישראל זדיקים, וכל אחד נברא עם תכונות אחרות ואין אדם יודע מה מוטל על השני, ולמה הוא חטא ומה הביא אותו לזה. וזה שאמר לו לך לאומן שעשאתי היינו הקב"ה שעשה אותו אחרת ממך, וכמו שזכיעור גשמי אין לדון אחר לרע בשביל הכיעור שטולד עמו, כן על האדם לרע בנוגע לחטאים של הולת, הרי הוא איש אחר ונברא אחרת ואיני יכול לידע למה הוא חוטא ומה הביא אותו לזה, וממילא אין מקום לשנאה כלל, כי גם הכיעור הוא מעשה האומן.

ואהבת לרעך כמוך אני ה', ופירש בנו של החמה מלובלין ז"ע, ואהבת לרעך, שיש לאהוב כל איש ישראל, וא"כ האין יכולין לאהוב אותו הרי יש בו חסרונות, כמוך אני ה', כמו שהקב"ה אוהב אותך אף שיש בך דין כל כך הרבה חסרונות, כי לז יודע מרת נפשו, וכל אחד יודע עד כמה אינו בסדר כלפי מעלה, ואעפ"כ הקב"ה אוהב אותך, כמו כן צריכים אנו לאהוב כל איש ישראל עם כל החסרונות שיש לו.

כל אחד צריך להסתובב כמה חסרונות יש לו, ואפילו הכי רוצה שהשני יאהוב אותו, ואינו רוצה ששני אדם יביטו על חסרונותיו. כמו כן בזמן שדן את חבירו יש לו לראות רק חלק הטוב, וידון אותו לכף זכות על חסרונותיו. חו היא העצה על לא משנה את אחיך, לא משא עליו חטא, רק אדרבה יקטין על ידי לימוד זכות.

אירא נמדות כהנים (קדושים ד, יג) ואהבת לרעך כמוך, רבי עקיבא אומר זה כלל גדול בתורה. בן עזאי אומר זה ספר תולדות אדם זה כלל גדול מזה. והרבו המפרשים לפרש הדברים. וראיתי בלמרי יוסף שפירש שהיה מקום לומר שמות ואהבת לרעך כמוך כוללת רק רעך, היינו אנשים כמותו שהם שומרי תורה ומצוות, ומגלן שצריך לאהוב אפילו רשע שבישראל. חו כונת בן עזאי להספיק שהחיוב הוא לאהוב כל איש ישראל, כי בכל א' יש יתרון טוב, ואם האדם יראה הטוב שבו עיי"ו יוכל לקרבו לתורה ולקדושה. חו

בית המקדש השני נחרב מפני שנאח חסם החיכון להחזיר השראת השכינה הוא על ידי אהבת רעים, איתא בזהב ש"ס (קדושים ד"ה א"י אהבת) שהרבה בגימטריא י"ג, וכשתחשבו ד' אהבים הרי נעשה עיי"ו שם הו"ה בגימטריא כ"ו. חו כונת הפסוק ואהבת וגו' אני ה', דהיינו על ידי אהבת ממשיתים השי"ת, והיינו משום שהשראת השכינה ישנה רק במקום שיש אהבת ישראל. והרי בזמנינו מחפלים על גילוי כבוד מלכות שמים בזנין בית השלישי, והתנאי לזה הוא אהבת ישראל, לדון את חבירו ואח כל אחד מישראל לכף זכות, ועל ידי זה ימשך השראת השכינה, כדכתיב ואהבת לרעך כמוך ועל ידי זה אני ה'.

ובזה יש לפרש דברי הגמרא (תענית ב, א) מעשה שנה רבי אלעזר ברבי שמעון ממגדל גדור מבית רבו והיה רכוב על החמור ומטייל על שפת נהר ושמת שמחה גדולה והיחה דעתו גסה עליו מפני שלמד תורה הרבה, נודמן לו אדם אחד שהיה מכושר ביומר אמר לו שלום עליך רבי, ולא החזיר לו, אמר לו ריקה כמה מכושר אותו האיש שמת כל בני עירך מכושרין כמוך, אמר לו איני יודע אלא לך ואומר לאומן שעשאתי כמה מכושר כלי זה שעשית, ובפרי זדיק (קדושים אום יג) מבאר שהכונה לכיעור רוחני, כי ר"א

גר"ש לא היה מתרעם על זה שיש לו כיעור בגופו, ואדרבה אמרו חז"ל (תענית ג, ב) דאי הו סנו טפי הו גמירי. רק הכיעור היה מחמת עבירות שעשה ל"ע, והיה מכושר בעבירות תמורות. ור"א גר"ש הכיג"ש החטאים שלו שגרמו כיעור רוחני.

The verse says, "With justice you shall judge your fellow" (Vayikra 19:15). One interpretation²⁵ is that you have to judge others meritoriously and assume that what they are doing is correct, even if on the surface it could seem otherwise. Chazal say that the way one judges others is the way that he will be treated in Heaven. This is seen in Avos (3:20), where it says that a person receives punishment "in ways that he knows about and in ways that he does not know about." The idea is that if one sees another doing something questionable and one comes to the conclusion that he is sinning, he himself will be judged like that in the next world.

40

Regarding this idea, Rav Avraham Pam cites the story of David Hamelech. David was married to Batsheva, whose husband Uriyah had been killed on the front lines (and had indeed been placed there by the king). After Uriyah was killed, the prophet Nassan came and told David a story of a rich and poor man. The rich man had everything and the poor man had only one sheep, which the rich man took away. Nassan asked David Hamelech what he thought should happen, to which he answered that such a man should be put to death. Nassan then told David that indeed he was that guilty man, as he himself had married Batsheva.)

The Baal Shem Tov says that this is what will happen in the next world. We will come before the Heavenly Court and will be given cases to judge. We will say he should be punished this

way, another a different way, until it is revealed that in fact we are the ones who committed the crimes and we have declared our own fate.

This treatment stems from our inability to give others the benefit of the doubt. The Gemara (Shabbos 127b) says that one who judges others favorably will himself be judged favorably. How we judge others is how we will be judged, measure for measure. We have to avoid jumping to conclusions about the worthiness of others and judge people favorably, or our negative attitude may come back to haunt us.

49

מצמצם את אנוכיותו ואינו חושב רק על עצמו אלא נותן דעתו על חברו. ואין ראשית כל נפתחות עיניו לראות שיש גם אנשים אחרים מלבדו, ולאנשים אלו יש צרכים שהם זקוקים להם, ונחוצו וחשוב מאד למלא את צרכיהם, וכאשר יכיר בזה אכן ייטיב עמו. והדרך האחרת היא מהמעשים החיצוניים אל הפנימיים, דהיינו כאשר יעשה מעשי חסד מבלי לחשוב ולהתעמק במעלתם, אך גם בלי כוונת צדדיות פסולות, נמצא שע"פ בעת עשותו את פעולת החסד אינו עוסק בטובת עצמו, א"כ מתנתק הוא או מהאנוכיות ומפנה מבטו אל חברו, על ידי כך יפתחו עיניו לראות באיזו מידה חשוב ונחוצו להתחסד עם חברו ולהשלים לו את החסד לו, ואז בודאי יוסיף לעשות עוד חסדים.

48

צמצום האנוכיות מביא גם לכך שיטה אוניו לשמוע בשימת לב את כל הזקוק לעזרתו. ובפרט את צעקת העניים, וידבר על לבם דברי עידוד ונחמה, וכן להקדיש מומנו לחשוב על צרכי חברו כדי לתת לו עצות טובות, כמו שכתב רבינו יונה (שע"ת ג, נד) "וחייב אדם לחשוב מחשבות להעלות נר עצות הגונות ומתוקנות לחברו וזה אחד מעיקרי דרכי גמילות חסדים", וגם להאיר פנים לכל אחד ואחד.

47

האנוכיות היא שורש המידות הרעות, כגון: בגלל שחושב על עצמו לכן מחפש כבוד, ובגלל שרוצה לספק את תשוקותיו רודף אחר התאוה וחמדת הממון. והמידות הרעות הן השורש לחסאים רבים וסיבתן. כגון: כל העשין והלאוין במצוות שבין אדם לחברו תלויים במידות. א"כ מי שמקטין את האנוכיות שלו ע"י קנין מעלת החסד וכדו', ומשריש בלבו שיש דברים אחרים ואנשים נוספים שצריכים להקדיש להם מקום בתוך הנפש, דהיינו מחשבה-חמן על חשבון האנוכיות, ממילא הוא חוטא פחות בכמות, וגם כאשר חוטא - חטאו קטן יומר באיכות, כי אין עושה אותו במלוא כוחות הנפש כי האנוכיות מרוסנת והרע מרוכך. ועוד, בזה הוא מזכך את נפשו וגם באופן סגולי המכונה שמיצירת את הטומאה בנפשו קטנה יותר, ומכל הסיבות הללו מציאות הטומאה הנוצרת מחטאיו

נבאר קצת את הענין. גורם עיקרי בהגברת כח המכונה המייצרת את טומאת העבירות שבנפש היא מידת הגאווה - האנוכיות, שאדם חושב רק על עצמו, ורואה את כל הסובב אותו במבט האישי שלו, ולכן אינו יכול להבין את השני, וזה שורש המחלוקות והסכסוכים שבין בני אדם כי כל צד רואה את הענין לפי נגיעותיו ורצונותיו האנוכיים, ומסיבה זו כועס על השני ואינו מוותר ומעביר על מידותיו. [מידה רעה זו חוצצת גם בין האדם להש"ת שהרי מחשיב את עצמו ואינו מתבטל כלפי הש"ת].

43

מאידך גיסא כאשר האדם מצמצם את האנוכיות שלו, ומתבונן על דבר במבטו של השני, על ידי כך יכול הוא להצדיק ולפתח להבינו [למדידה זו של "להבין את השני" יכול וצריך כל אחד להגיע, שיכנס למבטו של השני ואז יבין אותו], וקל לו יותר לצמצם ואף לבטל את כעסו, כגון: העשיר כועס על העני המטרודו בבקשת עזרה, אך אילו היה מבט על הבקשה במבטו של העני החושב בלבו הרי יש לעשיר כה הרבה, ומדוע לא יהנה אותו ג"כ ממה שחגגו ה', בודאי היה העשיר מעביר על מידותיו.

44

נמצא שהמעביר על מידותיו מקטין את אנוכיותו במידה רבה, וכפי שאמר חז"ל "שמישים עצמו כשיריים", א"כ כלי הנפש המייצרים טומאה מוגבלים ולכן הטומאה הנוצרת על ידם קטנה מאד, ואפילו בעשותו מעשה שבחיצוניותו הוא רע, אבל מכיון שהרצון והמחשבה לעשות את הרע הם ממועטים, כגון: כאשר עושה מעשה של כעס, אין הכעס ממלא את לבו, לכן גם מציאות הפגם בנפש מועטת.

45

בדרך זו יובן ג"כ איך הדן לכף זכות דנים אותו בשמים לכף זכות, והרי החטא הוא מציאות של טומאה, ואם החטא אכן נעשה איך אפשר לשנות את המציאות ע"י שדנים לכף זכות? כדי ליישב את הדבר עלינו לבאר את מהות מצות הדן לכף זכות, עלינו לדון לכף זכות לא רק מחוסר ידיעה כאשר חסרים לנו נתונים על העובדות, ואנו איננו יודעים בוודאות מי עשה את העוול אלא שאנו חושדים במישהו, ואז עלינו לדונו לכף זכות שלא הוא עשה זאת, אלא אפילו כאשר ברור לנו שפלוני עשה עוולה

עלינו לדונו לזכות באופנים שיש חיוב מדינאי או מצוה לפנים משורת הדין כל עוד אין הנידון כרשע! ששוגג היה מחוסר ידיעה, או שלא שם לב למה שעשה וכדומה (ועיין "שמירת הלשון", שער התבונה, פ"ד).

46

יתירה מזו, לא מספיק שאנו נאמר בפנינו ונחשוב במוחינו שעושה העוול היה שוגג, אלא גם בהרגשת הלב הפנימית צריך לחוש ולהעריך את השני באותה אמת מידה של כף זכות. עלינו לדחות את מבט השנאה הטבעי שנוצר בלב כלפי מי שעושה לנו עוול ולפתח לצמצם את השנאה, ובמקומה להביט על החוטא במבט של אהבה מתוך תחושה שהיה שוגג ולא רצה להרע לנו, או שלא היה מודע לחומרת המעשה.

47

המסתכל על מעשי חברו מתוך מבט של אהבה בודאי ידון אותו לכף זכות בכל אופן שהוא, וכשם שלא יעלה על דעתו בן לדון את אביו לכף זכות אפילו כאשר ידע שפירץ לדירת חברו, כי יאמר שאביו בודאי בא לקחת חפץ של עצמו שהשאיל לחברו, כך ידון את חברו לזכות מתוך אהבה.

46

הטבע הפשוט של האדם הנובע מהמידות הרעות [גאווה וקנאה וכדו'] הוא להיפך, את אישיותו ואת מעשיו רואה אדם תמיד באור חיובי, ואילו במעשי חברו רואה חסרונות לרוב ואף במעשיו הטובים ימצא פגם וחסרון. אך התורה וחז"ל הורונו שאסור לנו לשלול את מעשי חברינו ואדרבא עלינו לדון אותם לכף זכות. מאידך גיסא, את עצמנו ואת מעשינו עלינו לדון לכף חובה ולפשפש בהם ולחשוש שאפילו מעשינו הטובים הינם פגומים. [ולכן עלינו תמיד להשתדל לשפר את מעשינו הטובים, ולדקדק עד מקום שידינו מגעת] ועד למידה כזו שנהיה בעיני עצמנו כרשעים, כמו שאמר חז"ל (נדה ל:) שהשביענו את כל אחד מאתנו לפני שנולד ואפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה היה בעיניך כרשע, אך יחד עם זאת עלינו לקוות לחסדי ה' שידון אותנו לכף זכות.

48

נמצא שהדן את חברו לכף זכות בתוככי לבו מתוך הגברת האהבה וצמצום השנאה ושאר מידות רעות, בזה הוא הופך את טבעו ומידותיו מרע לטוב, ומתעלה במעלות המידות והקדושה וקונו איתן לקנין בנפשו, וממילא מקטין הוא את כח הטומאה שבנפש. לכן אף כאשר הוא חוטא פחותה הטומאה שעונותיו מייצרים, הן

באופן טבעי מפני שכאשר הוא נכשל בעוון מידות רעות כגון: בכעס, כעסו מרוסן וחלש, והן באופן סגולי שנפש זכה וקדושה מייצרת טומאה קלושה יותר, ולכן גם בשמים דנים אותו לזכות כי באמת מציאות הטומאה שיצר היא פחותה.